

Тақризи

ба автореферати Шайдуллои Ҳоҷӣ дар мавзуи «ТАҲЛИЛИ СОХТОРӢ ВА МАЪНОИИ ИСТИЛОҲОТИ ИНТЕРНЕТӢ (дар асоси маводҳои забонҳои англисӣ ва тоҷикӣ)» барои дарёфти дараҷаи илмии номзади илмҳои филология аз рӯи ихтисоси 10.02.20 - Забоншиносии муқоисавӣ-таърихӣ, қиёсӣ ва муқоисавӣ.

Раванди воридшавӣ ба манбаҳои интернетӣ истифодаи луғоту истилоҳоти касбӣ соҳавии зиёдеро талаб мекунад, ки донишмандони чунин истилоҳотро на танҳо барои мутахассисони соҳа, балки ба ҳар фарде, ки интернетро истифода мебарад, зарур мебошад. Омӯзиш ва таҳқиқи истилоҳоти интернетӣ шавқи муҳаққиқонро рӯз аз рӯз меафзояд. Падидаи ҷаҳонишавии ҷомеа ва ворид гардидани истилоҳоти интернетӣ ба ҳаёти рӯзмарра, ҳам ба мутахассисони соҳаву ҳам ба корбарони техника таъсир гузоштааст. Умуман, тамоми касбу фаъолияти муосир инсонро бе шабакаи интернет тасаввур кардан ғайриимкон мебошад. Интернет дар доираи илму техника барои муносибати одамон дар ҷодаи фарҳанг, маданият, сиёсат, иқтисодиёт ва умуман барои муоширати озод доштан мусоидат мекунад.

Чунонки дар рисолаи номзоди Шайдуллои Ҳоҷӣ мебинем, Интернет объекти омӯзиши илмҳои гуногун аст, аз илмҳои техникӣ сар карда, то илмҳои гуманитарӣ ва айни замон илмҳои филологӣ мутаносибан ба ин низоми нав дар марҳилаи ташаккул ва таҳаввул қарор дорад. Дар забоншиносии муосир саволҳо марбут ба истилоҳоти технологияи муосир, махсусан, оид ба омӯзиши истилоҳоти интернетӣ ба миён меоянд, ки чӣ гуна инсон забони дар ҷараёни ҷаҳонишавӣ қарорёфта, забони электронӣ ва ҳамеша тағйирёбандаро меомӯзад. Барои омӯзиши истилоҳоти интернетӣ на танҳо забоншиносии компютерӣ ва интернетӣ мавқеи хоса доранд, балки дигар илмҳои мисли фарҳангшиносӣ, ҷомеашиносӣ, психология ва назарияи коммуникатсия низ замина гузоштаанд.

Таҳқиқоти диссертационии тақризшавандаи Шайдуллои Ҳоҷӣ ба таҳлилу баррасии таърих ва ташаккули низоми истилоҳоти интернетиро дар муқоиса бо маводи забонҳои тоҷикиву англисӣ, ҳамзамон, омӯхтани заминаҳои назарии забоншиносии истилоҳоти интернетӣ ба шумор меравад. Инчунин, дар раванди таҳқиқ таснифи мавзуи истилоҳоти интернетӣ дар забонҳои англисӣ ва тоҷикӣ бахшида шудааст.

Бояд қайд намуд, ки истилоҳоти интернетӣ то имрӯз дар забоншиносии тоҷик дар муқоиса бо забони англисӣ мавриди таҳқиқи алоҳида ва ҳаматарафа қарор нагирифтаанд.

Раванди воридшавӣ ба манбаъҳои интернетӣ истифодаи луғоту истилоҳоти касбӣ соҳавӣ зиёдеро талаб мекунад, ки донишмандон чунин истилоҳотро на танҳо барои мутахассисони соҳа, балки ба ҳар фарде, ки интернетро истифода мебарад, зарур мебошад. Омӯзиш ва таҳқиқи истилоҳоти интернетӣ шавқи муҳаққиқонро рӯз аз рӯз меафзояд. Интернет дар доираи илму техника барои муносибати одамон дар ҷодаи фарҳанг, маданият, сиёсат, иқтисодиёт ва умуман барои муоширати озод доштан мусоидат мекунад. Маҳз ҳамин масъалаҳо мубрама ва воқеияти таҳқиқоти мазкурро ба миён овардааст.

Муаллифи диссертатсияи пешниҳодшуда мақсад гузоштааст, ки таърих ва ташаккули низомии истилоҳоти интернетиро дар муқоиса бо маводи забонҳои тоҷикӣ англисӣ, ҳамзамон, омӯхтани заминаҳои назарии забоншиносии истилоҳоти интернетӣ муайян созад. Инчунин, дар раванди таҳқиқ таснифи мавзӯии истилоҳоти интернетӣ дар забонҳои англисӣ ва тоҷикӣ мавриди корбурди махсус қарор дода шудааст.

Инчунин қайд кардан зарур аст, ки ба асоси методологияи диссертатсия роҳи воситаҳои таҳқиқот дар робита ба хусусияти мазмуну мундариҷа ва муҳтавои диссертатсия муайян шудаанд. Дар диссертатсия методҳои муқоисавӣ-таърихӣ, тасвирӣ, таҳлили ҷузъии воҳидҳои луғавӣ, таҳлили сохторӣ бо роҳи аффиксатсия, композитсия, конверсия ва ихтисора мавриди истифода қарор гирифтаанд. Усулҳои таҳлили маъноӣ бошад, дар асоси фарҳангҳои этимологӣ, энциклопедӣ ва тарҷумавӣ ба роҳ монда шудааст, инчунин, таҳлили муқоисавии ҷузъҳои маъноӣ, таҳлили типологӣ ва омори дидан мумкин аст, ки хулосаҳои назариявӣ ва амалии корро тақвият медиҳад.

Навгонии илмӣ таҳқиқотро пеш аз ҳама дар он таҷассум мегардад, ки диссертатсияи мазкур аввалин маротиба сабабҳои таҳаввулоти маъноӣ истилоҳоти интернетиро муайян карда, инчунин, бо мисолҳои ҳолатҳои метонимия, метафора ва синекдохоро дар ин низом асоснок мекунад, ҳамзамон, роҳҳои риоя ва ҳифзи маъноӣ устувори истилоҳотро мушаххас менамояд. Вижагиҳои дигари маъноӣ, ба монанди омонимия, синонимия ва маҷоз падидаҳои ғайриимконии истилоҳот ба шумор рафта, дар диссертатсияи мазкур бори аввал тағйироти маъноии истилоҳоти интернетӣ омӯхта ва бо далелҳои нишон дода шудаанд.

Диссертатсия аз муқаддима, се боб, хулоса, рӯйхати адабиёт ва замимаҳо иборат буда, шачми умумии диссертатсия аз 220 саҳифаи ҳуруфи компютерӣ иборат мебошад.

Дар муқаддима диссертант мубрамияти мавзӯ, дараҷаи омӯзиши он, навгонии илмӣ ва арзиши амалии корро асоснок кардааст. Мақсад ва вазифаҳои таҳқиқотро муайян сохта, заминаи сарчашмаро тавсиф намуда, аҳамияти илмӣ, назариявӣ ва амалии таҳқиқотро муайян кардааст.

Дар боби аввал “Истилоҳоти интернетӣ ҳамчун система дар забонҳои англисӣ ва тоҷикӣ” номгузорӣ шуда зеро омӯзиш қарор гирифта шудаанд. Муаллиф дар он заминаҳои назариявии таҳқиқоти типологӣ, ки ба таҳлили истилоҳоти интернетӣ вобастагӣ доранд тасвир медиҳад. Ба ақидаи муаллиф истилоҳ калимаест (ё ибораест), ки дар ҳавзаи амалқарди як илм мафҳуми комилан мушаххасро ифода мекунад, ҳамзамон, бо воҳидҳои дигари забонӣ, ки бо онҳо дар робита аст, як системаи муназзаму томи истилоҳотро ташкил медиҳад. Дар ин боб инчунин сухан дар бораи рушди рӯзафзуни техникаву технологияҳои нав зарурати омӯзиш ва пажӯҳиши бахшҳои мухталифи илм меравад, ки ифодакунандаи мафкураи ягона ва гуногун мебошанд. Дар ин фасл муаллиф андешаҳои забоншиносонро таҳлил менамояд, ки зумрае аз онҳо дар он ақидаанд, ки пайдоиши истилоҳ ба ибтидои асри XX рост меояд. Ба ақидаи диссертант роҷеъ ба тафовути тарҷумаи истилоҳ дар таҳқиқоти забоншиносӣ назарияҳои мухталиф мавҷуданд, аз ин рӯ, ӯ пеш аз ҳама ба ҳамин масъала тавачҷуҳ намудааст. Инчунин муаллиф қайд менамояд, ки имрӯзҳо дар ҳама шохаҳои забоншиносии тоҷик, хусусан дар бахши забоншиносии интернетӣ зиёд истилоҳоте вомехӯрад, ки бевосита ва ё бо роҳи тарҷумаи таҳтуллафзӣ аз забони англисӣ ва ё русӣ ба забони тоҷикӣ ворид гардидаанд. Мисол: *blog* – блог – вебнавишт, *chat* – чат – гап, *daily* – дневной – якрӯза, *data* – данный – додаҳо, *go to* – перейти к – бирав ба, *wireless* – беспроводной – бесим, *like* – лайк – лайк (писанд аст) ва шайра.

Боби дуюм Боби дуюми диссертатсия “Вижагиҳои сохтори истилоҳоти интернетӣ” номгузорӣ шуда, дар он хусусиятҳои сохтори истилоҳот, махсусан истилоҳоти Интернет ва роҳҳои ташаккули он дар асоси таснифоти калимасозии забоншиносӣ ва ба гурӯҳҳо тақсим намудани истилоҳот, ба монанди *истилоҳоти якреша ё сода, сохта, мураккаб, таркибӣ ва ихтисора* дар забонҳои муқоисасаванда мавриди баррасӣ қарор гирифтааст.

Диссертант дар раванди таҳлилҳо далелҳои бисёрро мисол овардааст. Маълум гардидааст, ки дар забонҳои англисӣ ва тоҷикӣ хусусияти сохтори истилоҳоти интернетӣ гуногунранг буда, ҳам ба таркиби грамматикӣ ва ҳам ба таркиби луғавии забон муносибат дорад.

Боби сеюми диссертатсия “Хусусиятҳои маъноии истилоҳоти интернетӣ” ном дошта, аз панҷ фасл ташкил ёфтааст. Таҳлили маъноӣ ё худ семантикӣ дар охири асрҳои XIX ва аввали асри XX дар доираи илми семасиология омӯхта мешуд, ки тамоми воҳидҳои луғавӣ аз ҷиҳати маъно ва хусусиятҳои маънонашон дар доираи ин илм таҳлил мегардиданд. Инчунин, “семантика” метавонад, ҳуди доираи маъноҳои як синфи муайяни воҳидҳои забониро ифода кунад.

Дар хулоса муаллиф дар ҳамаи самтҳои таҳқиқот ба таври кофӣ муфассал ва равшан натиҷабардорӣ кардааст.

Арзиши назариявии кор бо таҳлил ва баёни назариявии хусусиятҳои умумӣ ва ба худ хоси қолабҳои сохторӣ-маъноӣ, муқоисавӣ ва инъикосшавандаи истилоҳоти интернетӣ дар забонҳои тоҷикӣ ва англисӣ алоқаманд мебошад. Натиҷаҳои таҳқиқот метавонанд ҳамчун маводи шарҳдиҳанда ва илмӣ ҳангоми хониши курсҳои забоншиносии муқоисавӣ ва тарҷумашиносӣ, инчунин дар тайёр намудани маводи таълимӣ, луғат ва ғайра ёри расонанд.

Ҳамзамон бояд қайд намуд, ки дар қатори дастовардҳои илмӣ, дар кор баъзе камбудӣҳо ба назар мерасанд:

1. Дар диссертатсия муаллиф ба шумораи зиёди номгуӣ сарчашмаҳои илмӣ нисбат ба тарҷума ва назарияи забон ишора кардааст, аммо на ҳамавақт дар меъёри зарурӣ фикру мулоҳизаҳои танқидӣ мегузаронад.
2. Дар диссертатсия зуд-зуд такрорӣ ақидаҳо мушоҳида карда мешаванд, хусусан дар бобҳои дуюм ва сеюм.
3. Дар диссертатсия хатогиҳои техникӣ, махсусан дар истифода бурдани насаби олимони вучуд доранд, ки бояд ба назар гирифта шаванд.

Дар умум бояд қайд намуд, ки диссертатсия барои таҳқиқотҳои оянда дар чорҷӯбаи забоншиносии муқоисавӣ имкониятҳои навро пешниҳод мекунад. Хуллас, диссертант кори бузург ва душворро ба анҷом расонидааст, ва камбудӣҳои ишорашуда арзиши илмӣ таҳқиқотро паст намекунанд.

Дар асоси гуфтаҳои боло метавон гуфт, ки диссертатсияи Шайдуллои Ҳоҷӣ ба тамоми талаботҳои КОАи Ҷумҳурии Тоҷикистон,

барои пешниҳоди рисолаҳои номзадӣ ҷавобгӯ мебошад, ва муаллифи он барои дарёфт намудани дараҷаи илмӣ номзоди илмҳои филология аз рӯйи ихтисоси 10.02.20 - Забоншиносӣ муқоисавӣ-таърихӣ, қиёсӣ ва муқоисавӣ сазовор мебошад.

Н.и.ф., дотсенти кафедраи забонҳои хориҷӣ,
факултети дипломатия ва сиёсати
Академияи идоракунии назди
Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон
Азизова Мастона Ҳамидовна

Маълумот барои иртибот:

Суроғаи корӣ: 734055 Ҷумҳурии Тоҷикистон, ш. Душанбе,
кӯчаи С.Носир, 33
Тел: (+992) 928883232 моб.
E-mail mastonakhon_12@mail.ru

Имзои М.Ҳ. Азизоваро тасдиқ мекунам:

Сардори Раёсати кадрҳо, коргузорӣ
ва корҳои махсуси
Академияи идоракунии назди
Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон

01.09.2023

Ҳамидов Ш.Б